

Tilburg kort

Koning Willem II

Iedereen die zich bezighoudt met de geschiedenis van Tilburg weet dat de stad een speciale band heeft gehad met koning Willem II. Het paleis-raadhuis, waar de vorst overigens nooit gewoond heeft, is er in het hedendaagse stadsbeeld het meest zichtbare bewijs van. Bijna honderd jaar (van 1874 tot 1968) is de hoek van de paleistuin (ter hoogte van de huidige oversteekplaats hoek Stadhuisplein – Bisschop Zwijsenstraat) opgesierd geweest met een monumentaal gedenkteken. De gedenknaald stond op de plaats waar het sterf-

huis van de koning had gestaan.

Deze wetenswaardigheden komen uit een fraai verzorgd boekje dat Ronald Peeters heeft geschreven voor de Stichting Oprichting Gedenknaald Koning Willem II, een initiatief van de Juniorkamer Hart van Brabant.

De oorspronkelijke opzet was om enkele achtergronden bij de oprichting, het bestaan en het verdwijnen (voor de aanleg van de cityring) van de gedenknaald te belichten. Dit is het kader van het initiatief tot heroprichting. Het boekje groeide echter uit tot een uitvoeriger overzicht van de relaties tussen Tilburg en de koning. Niet alleen de gedenknaald, maar ook andere gebouwen en projecten waar de vorst direct of indirect mee te maken heeft gehad, komen aan de orde. De uitgave is rijk geïllustreerd. Het aantal foto's overtreft het

aantal tekstpagina's. De uitgave is voorzien van tal van afbeeldingen. Ronald Peeters heeft wat dat betreft de laatste jaren een traditie opgebouwd met de door hem verzorgde serie 'Tilburg in Beeld'. Dit fraai geïllustreerde boekje sluit hier uitstekend bij aan.

Ronald Peeters, Koning Willem II en Tilburg, Tilburg 1987, 78 blz. geïll., uitgave Stichting Oprichting Gedenknaald Koning Willem II / Juniorkamer Hart van Brabant, f 18,50.

HvD

Industrieel verleden

De opvatting dat Tilburg geen monumenten heeft, is voor de regelmatige lezer van dit tijd-

schrift natuurlijk al lang achterhaald. Zeker, Tilburg heeft geen fraaie middeleeuwse kerk, oude stadsmuren of 17e-eeuwse grachtenpanden. Het begrip monument heeft echter de laatste jaren een veel ruimere interpretatie gekregen. De restanten van het industriële verleden worden meer en meer bij het monumentenbeleid betrokken. Steeds meer mensen gaan inzien dat monumenten van bedrijf en techniek, die in belangrijke mate dateren uit de 19e eeuw, de tijd waarin de industriële ontwikkeling zich doorzette in Nederland, behouden moeten blijven.

In dit kader heeft Tilburg een rijk verleden. Tot ver na W.O. II was Tilburg een van de belangrijkste industriesteden van Nederland. De restanten hiervan zijn overal in de stad zichtbaar, al is ook hier door ondoordacht handelen veel waardevoels verdwenen. Ton Wagemakers heeft in een bijdrage voor het boek 'Op zoek naar ons industrieel verleden' het Tilburgse gedeelte voor zijn rekening genomen. Zoals gebruikelijk in de opzet van deze gids wordt er eerst historische achtergrondinformatie verstrekt. Wagemakers geeft een overzicht van de industriële en daarmee samenhangende ruimtelijke ontwikkeling van de stad. Daarna volgt een routebeschrijving, die vooral langs industriële monumenten in het centrale deel van Tilburg (binnen de ringbanen) voert. Hoewel de beschrijving is afgestemd op gebruikers van de gids, die niet met Tilburg bekend zijn, bevat hij ook voor Tilburgers veel interessante en aardige informatie. Het geheel is geïllustreerd met een kaartje en tal van foto's. Wagemakers geeft ook een kort overzicht van enkele objecten die buiten de route vallen. De reisgids, die bijdragen uit heel Nederland bevat, is voorzien van een fraaie kleurenfoto op de kaft, waarop in vogelvlucht het Mommerscomplex te zien is.

P. Nijhof e.a., Op zoek naar ons industrieel verleden: gids langs monumenten van bedrijf en techniek. Deel 2, Haarlem 1987, 260 blz. geïll., Gottmer Reisgidsen f 35,- (blz. 219-232, Drs. T. Wagemakers, Wolstad van weleer Tilburg).

HvD

Exit De Lindeboom

In het voorjaar van 1977 verscheen het eerste nummer van "De Lindeboom", jaarboek van de archiefdienst van de gemeente Tilburg. In haar voorwoord schreef de toenmalige redactie: "Het jaarboek 'De Lindeboom' wil door zijn jaarlijkse verschijning de bezoekers van de archiefdienst blijven aansporen om de resultaten van hun onderzoek te verwerken tot artikelen, waardoor hopelijk weer anderen geprikkeld zullen worden om ook archiefonderzoek te gaan verrichten."

Helaas, het is "De Lindeboom" niet vergund om uit te groeien tot een forse boom, want onlangs besloot het College van B. en W. om, in het kader van de bezuinigingen, de uitgave van "De Lindeboom" stop te zetten.

Toegegeven, het uitgeven van een historisch jaarboek is een elitaire aangelegenheid: de kosten zijn vrij hoog, de baten gering; het aantal lezers is beperkt. Misschien kan het geld beter besteed worden voor de aanschaf van eigentijdse kunstwerken, daar hebben tenminste alle burgers plezier van, nietwaar?

Nog veel kwalijker is dat het gemeentebestuur in zijn oneindige wijsheid voorgesteld heeft de avondopenstelling van het gemeentearchief te beëindigen. Dat is niet minder dan een regelrechte poging om het historisch onderzoek in Tilburg om zeep te brengen. Gelukkig hebben we altijd nog een gemeenteraad.

Vrijwel gelijktijdig met de bekendmaking van bovenstaande maatregelen verschenen, enigszins verlaat, in de vorm van een dubbelnummer, de delen IX (1985) en X (1986) van de Lindeboom. Dit nummer bestaat uit zeven goed gedocumenteerde artikelen; samen bijna 300 pagina's boordevol informatie.

Het openingsartikel is van de hand van W.A.M. Deliën, die de geschiedenis beschrijft van de oudste kerk van het dorp Enschoot. Deliën geeft enkele feiten die erop zouden duiden dat deze kerk de moederkerk is van die van Tilburg, en niet andersom zoals gewoonlijk wordt aangenomen. Het laatste woord hierover zal vast nog niet gesproken zijn.

Het volgende artikel voert ons naar de zeventiende eeuw. Aan de hand van gegevens uit het Rechterlijk archief beschrijft W.F.J.M. van Hest de handel en wandel van de familie van de weduwe Lantsmans, waarbij heksen en duivels, waarzeggerij, wonderbaarlijke genezingen, diefstal en roofovervallen de boventoon voeren.

Twee leden van de familie ontlopen hun verdiende straf niet: hun leven eindigt voortijdig aan de galg.

Dat de Tilburgse notabelen in vroeger eeuwen de jacht gebruikten als uitlaatklep voor hun primitieve driften, is een van de dingen die we kunnen lezen in het derde artikel, dat handelt over de geschiedenis van de Tilburgse jachtsociëteit St. Hubertus. Auteur is archiefmedewerker A.J.A. van Loon.

De drie volgende bijdragen hebben alle het karakter van een biografie.

De eerste persoon die ten tonele wordt gevoerd, is Adriaan van der Willigen (1766-1841), die van 1795 tot 1802 drossaard van Tilburg was. Hij liet een groot aantal autobiografische aantekeningen na, aan de hand waarvan J.A.A.M. Pieterse een geschreven portret van Van der Willigen geeft, gezien tegen de achtergrond van de politieke gebeurtenissen aan het eind van de achttiende en in het begin van de negentiende eeuw.

Evermodus du Champs (1748-1832) was de laatste witheer van Tongerlo die pastoor was van de parochie 't Heike. Daarnaast was hij prior van de in 1796 uit Tongerlo verdreven abdijgemeenschap. Zijn leven wordt geschetst door dr. L.C. van Dijk (O. Praem.). Frater Caesario Peters ten slotte beschrijft het leven van frater Antonius Poulusse, de Tilburgse boerenzoon die in 1846 toetrad tot de congregatie van de fraters van Tilburg, en die *al spoedig een der voornaamste vertrouwelingen* werd van de stichter van de congregatie, bisschop Joannes Zwijzen, de vroegere pastoor van 't Heike en latere aartsbisschop.

Het laatste onderwerp van deze (laatste?) Lindeboom is van sociaal-economische aard. Het betreft de loonherzieningen in de Tilburgse textielindustrie in de periode 1920-1940. In deze periode werden de lonen vijfmaal verlaagd, tweemaal verhoogd, eenmaal werd er een tijdelijke toeslag gegeven en eenmaal werd er massaal gestaakt.

De auteur, C.G.W.P. van der Heijden, geeft een analyse van de onderhandelingen tussen de fabrikanten (grotendeels verenigd in de VTFWS) en de arbeiders, die vertegenwoordigd werden door de katholiek vakbond "Sint Lambertus" en de socialistische vakbond "De Eendracht".

Van der Heijden toont duidelijk aan dat vooral "Sint Lambertus" de belangen van de arbeiders onvoldoende heeft behartigd, en dat over het geheel genomen de fabrikanten in de besproken periode als "winnaar" uit de bus zijn gekomen.

De Lindeboom, jaarboek IX-X (1985-1986), uitg. Gemeentearchief Tilburg, 304 blz., afbn., ISBN 90-71241-06-8. Verkrijgbaar in de boekhandel. Prijs: f 25,-.

Rob van Putten.

Tilburg signalement

Ing. P.J.M. van Gorp, Tilburg eens de wolstad van Nederland. Bloei en ondergang van de Tilburgse wollenstoffenindustrie. Dit boek zal in een volgende aflevering van "Tilburg" uitgebreider worden besproken. Eindhoven, 1987, 335 blz., geïll., ISBN 90-6404-0192. f 45,-.

G.H. Jansen, Een roes van vrijheid. Kermis in Nederland. In deze publikatie een apart hoofdstuk over "Tilburg-kermisstad" (p. 298-347). Amsterdam, 1987, 468 blz., geïll., ISBN 90-6009-699-1.

Léon Pluymaekers, Is Armand Diepen vergeten? Vermaarde publikatie ontstond tijdens "Valkenburgse periode", in: Geulrand, juli 1987, nr. 19, p. 48-53.

Anton van Oirschot, Lancierskazerne in Tilburg krijgt nieuwe functies, in: Monumenten, jrg. 8, nr. 6, juni 1987, p. 14-15.

Bernard van Dijk, Stam zonder t, in: Onze Taal, jrg. 56, nr. 1, jan. 1987, p. 13. Over Tilburgs dialect, met een reactie van: W. Sterrenborg, Lesje Brabants, in: Onze Taal, jrg. 56, nr. 4, april 1987, p. 49.

N. van Puijenbroek-van Mierlo, De Hasseltse kapel te Tilburg troost en toeverlaat voor velen, Tilburg, 1987, 96 blz., geïll., f 15,- (verkrijgbaar bij de koster van de Hasseltse kapel). Dit boekje is een populaire bewerking van het in 1972 verschenen "Eeuwen en uren in de Hasseltse kapel", o.r.v. dr.F.J.M. van Puijenbroek.

Jaarverslagen 1985 en 1986 AWN afdeling Midden-Brabant, resp. 100 en 104 blz., geïll. In het verslag 1985 wordt onder meer aandacht geschonken aan opgravingen, c.q. oppervlaktevondsten te Goirle (Grote Akkers), Tilburg-Zuid en Leike- en Plakkeven te Loon op Zand; in verlag 1987 onder meer aan Bokhamerstraat 13, Industrieterrein Het Laar, Stappegoorweg en Oisterwijksebaan. Adres Archeologische Werkgemeenschap: Vincentiusstraat 18, 5038 SR Tilburg.

75 jaar MO Katholieke Leergangen 1912-1987, Tilburg, 1987, 78 blz., geïll., f 19,75.

RP